

Verslag & deelnemerslijst studiedag: Landbouw en natuur in de grootstedelijke rand rond Gent

Beste

Wij willen u nogmaals bedanken voor de bijdrage aan de interessante studiedag rond Landbouw & Natuur in de grootstedelijke rand rond Gent.

Het was een inspirerende middag waar open en zonder taboe werd gesproken. We bespraken verschillende facetten van het samen bestaan van Landbouw & Natuur met een erg diverse groep actoren die dagelijks bezig zijn met deze materie.

Via deze weg willen we u een gebald verslag bezorgen van deze middag en zoals afgesproken ook de gegevens van de mensen die uitgenodigd waren. Mogelijks kan de inspirerende middag het begin zijn van een onverwachte samenwerking.

Als laatste presenteren wij ook een aantal conclusies van de dag, met deze conclusies zullen wij als studenten vervolgens aan de slag gaan in ons verdere onderzoek. Op deze manier proberen wij gericht te werkt te gaan op een sterke trans-disciplinaire¹ manier.

Nogmaals bedankt

Nicolas, Sarah, Wouter en Ranka

Studenten master Conflict & Development en master Stedenbouw & Ruimtelijke Planning

¹ Trans-disciplinair onderzoek erkent dat complexe problemen bestaan in een maatschappelijke context en onderzoekt deze problemen ook in samenspraak met de maatschappij. Dit onderzoek verloopt op een praktijkgerichte manier en kennis uit vele velden wordt hiervoor aangewend.

1 Gerichte bespreking onderzoeken studenten

1.1 Onderzoek: Rodeland - ontkiemingskansen van autonome agro- ecosystemen in de Gentse stadsrand, Sarah Vaneenooghe & Ranka Terpstra

Voorstelling onderzoek:

In dit duo-onderzoek wordt er gezocht naar gebiedsgerichte agro-ecologische principes en de hiervoor nodige samenwerkingsverbanden die de toekomstige leefbaarheid van de landbouwsector kan bewerkstelligen. Vandaag is het te vaak de landbouw die uit de boot valt en plaats moet maken voor de andere factoren in het driedelig ruimtelijk conflict "stad-natuur-landbouw". Om zowel robuuste natuurlijke (cf. veerkracht & klimaat) en stedelijke (cf. voedselvoorziening) landschappen te onderhouden, is landbouw broodnodig. Wij zoeken naar houvasten op gebiedsniveau die de dergelijke landschappen opnieuw (quasi) autonoom kunnen maken, met respect voor het werk van de landbouwer, de omgeving en de sociale leefbaarheid van boer en maatschappij.

Door middel van literatuurstudie, de studiedag en rondetafelgesprekken met landbouwers uit Rodeland wordt gezocht naar een herwerkte visie voor het huidige landschapsproject Rodeland. Op zoek naar veerkrachtige structuren en samenwerkingsmodellen waarbij landbouw en natuur elkaar versterken i.p.v. elkaar te blijven belemmeren. Opdat de start van de hernieuwde werkcyclus van Rodeland (schatting najaar 2022) structurele veranderingen op lange termijn teweegbrengt en de oorzaken aanpakt i.p.v. enkel de symptomen op korte termijn te blijven bestrijden.

Vraag studiedag: Aan welke maatregelen en/of samenwerkingen die landbouw en natuur kunnen verbinden... denken jullie, zijn jullie mee bezig, of hebben jullie al aan gedacht?

Boerennatuur haalt aan dat er vandaag onderzoek wordt verricht naar **valorisatie van houtsnippers**. Dit omdat de Gentse stadsrand tamelijk wat kleine landschapselementen omvat die momenteel verloederen door een gebrek aan gepast deskundig beheer. **Verbranding of inwerking in de bodem** zijn vandaag de twee voornaamste denkpistes voor valorisatie. De meeste aanwezigen waren minder te vinden voor verbranding, met als grootste argument dat de opgeslagen koolstof hierdoor opnieuw uit het landschap verdwijnt. Terwijl koolstof lokaal vasthouden erg nuttig is voor de bodemkwaliteit.

Het gebrek aan **beheer van de kleine landschapselementen**, en dus natuur, komt naar voren als een groot heikelpunt. Landbouwers zijn absoluut voor natuur (e.g. houtkanten beschermt vee tegen hittestress en andere weerextremen), landbouwers werken in se met natuurlijke elementen, maar natuurbehoud mag hun landbouwpraktijken vanzelfsprekend niet tegenwerken. Een mogelijke oplossing wordt aangehaald: **agrobeheergroepen of ABG's** (opgezet in samenwerking met Boerennatuur). Het gaat hierbij om het collectief groeperen van machines en landbouwers om het landschap samen efficiënter en frequenter te onderhouden. In andere regio's bestaan deze al, maar een duidelijke impuls blijkt nodig om dergelijke groeperingen van de grond te krijgen. Het gegeven van een ABG kan pas interessant worden als landbouwers de groene en bruine **stromen kunnen gebruiken op hun bedrijf**. Voor valorisatie van deze stromen wordt bij ILVO onderzoek gedaan naar compostering: manieren vinden om stromen en elementen zoals koolstof lokaal in het landschap te houden. Echter, de **huidige regelgeving en OVAM** maken dit nu nog onmogelijk.

Deelconclusie:

Uit de gesprekken van de dag kunnen we niet ontkennen dat de relatie tussen landbouw en natuur fijnloos verloopt. Ondanks de spanningen tussen deze twee velden, is men bereid om samen te werken om het landschap te verbeteren en optimaal te gebruiken. Beheer is een heikel punt tussen landbouw en natuur, en zou dus een mooi startpunt van samenwerking kunnen zijn. Daarnaast worden het principe van agro-ecologie mooi onthaald, maar er ontbreekt kennis en financiële hulp om deze principes ook daadwerkelijk te implementeren.

1.2 Onderzoek: Visie van Landbouwers op natuur & landbouw, Wouter Antheunis

Voorstelling onderzoek:

In dit onderzoek wordt ingegaan op de visie van landbouwers op natuur & landbouw. Via het sociologisch kader van “The Good Farmer” wordt onderzocht welke praktijken landbouwers zelf als waardevol en belangrijk beschouwen, in deze met een duidelijke focus op hoe natuur hierin een plaats heeft.

Door middel van de studiedag en semi-gestructureerde interviews wordt deze visie geconstrueerd en vertaald naar een academische vorm die bruikbaar is voor beleidsmakers en het bredere academische debat. Als laatste wordt ook de omgekeerde vertaalslag gemaakt waarin inzichten uit het onderzoek, bredere literatuur en beleidsdocumenten teruggekoppeld worden naar de landbouwers die meewerkten aan het onderzoek.

Vraag studiedag: Spreken jullie als landbouwers vaak over de natuur, waarover gaat het dan?

Het werd duidelijk dat **natuur** een **veel besproken** onderwerp is tussen landbouwers. De landbouwers gaven echter aan dat het erg vaak gaat over de **gespannen relatie** tussen hen en die natuur. Natuur en landbouw concurreren vandaag vaak voor hetzelfde land. Niet enkel de directe concurrentie speelt een rol. De landbouwers benoemden ook dat natuur actief **waardevermindering** van land als gevolg kan hebben. Dit punt werd ook benoemd door een vrijwilliger van Natuurpunt die aanhaalt dat hij de aankooppolitiek van Natuurpunt in vraag durft te stellen. Hij ziet gebieden die naast elkaar bestaan met schijnbaar compleet tegengestelde functies Natuur <-> Landbouw, hij gelooft dat er betere methodes zijn om natuur in Vlaanderen te versterken. De aankooppolitiek blijkt een historisch gegroeid concept waar moeilijk van afgestapt kan worden.

Wanneer gevraagd werd of het een keuze was om op een meer intensieve manier aan landbouw te doen gaven de landbouwers aan dat zij vandaag weinig andere mogelijkheden zien. *“Het moet **financieel rendabel** blijven ook.”* Dit werd echter onmiddellijk gevolg door het uitspreken voor een hoop dat er in de toekomst meer perspectieven zouden zijn voor samenwerking tussen landbouw en natuur.

Er werd ook aangegeven dat landbouwers vaak informatie vernemen die hen aanbelangt wanneer de beraadslaging al voorbij is. De medewerker van de Vlaamse Waterweg haalde hierop aan dat ze ook vaak vragen heeft bij de **representatie van landbouwers** in de processen waarbij zij betrokken is *“Ik heb het gevoel dat er een kloof is tussen de persoon achter de bureau en de persoon op het veld.”*

Deelconclusie:

Natuur is een belangrijk deel van het gesprek tussen landbouwers, hier wordt de natuur vaak gezien als iets wat de werking van landbouwers bedreigt. Er is een belangrijk spanningsveld tussen landbouw en natuur die voornamelijk gevoed lijkt te worden door financiële druk op de landbouwers. Waardevermindering van land en grote concurrentie bij de aankoop van landbouwgrond kwamen naar boven als belangrijke factoren die voor deze financiële druk zorgen. Bovendien blijkt er een frustratie te zijn over representatie van landbouwers in processen die hen aanbelangen, deze frustratie blijkt zowel te bestaan bij de landbouwers als bij de betrokken instellingen of organisaties.

1.3 Onderzoek: Water als sleutel voor een geïntegreerd landschap voor de Oude Kalevallei, Nicolas Boey

Voorstelling onderzoek:

De Oude Kalevallei bevindt zich net naast een van de groenpolen van Gent, de Vinderhoutse bossen. De nabijheid van de stedelijke context van stad Gent zorgt voor een intensief gebruik van deze vallei. Daarnaast zorgen de klimaatverandering en intensievere landbouwsystemen voor een grotere druk op het landschappelijk systeem van de vallei. Vanuit de overheid wordt ingezet op natuurontwikkeling in de natte gebieden, vandaag de dag moeten landbouwers hier grond voor afgeven of hun teeltmethoden aanpassen. Ook het waterproductiecentrum van Kluizen stelt zijn eisen en voorwaarden rond landgebruik in het gebied. De drie hoofdactiviteiten in de vallei: natuurontwikkeling, landbouw en waterproductie, hebben elk hun visie over hoe de vallei verder moet ontwikkelen en welke transformaties nodig zijn. In dit onderzoek worden deze in kaart gebracht, vergeleken en samengebracht om zo een samenhangend en geïntegreerd productief landschap te creëren in de Gentse stadsrand.

Vraag studiedag: wat is de rol van water voor jullie alledaagse activiteiten? En welke noden en bedreigingen zijn er?

Allereerst werd vanaf het begin door de landbouwers aangegeven dat waterbeheer belangrijk voor het functioneren van hun bedrijf is, desondanks moet voor een goede waterkwaliteit en voor de uitbreiding van natte natuur landbouwgrond opgegeven worden of teeltmethoden aangepast worden. Dit wordt meestal geregeld boven het hoofd van de landbouwers. Hierbij werd wel opgemerkt dat de landbouw echter **geen ruimtelijke beleid en visie** heeft, niet voor de Oude Kalevallei noch voor Vlaanderen.

Vervolgens werd door Natuurpunt aangegeven dat zij oorspronkelijk gronden aankochten die niet beschermd werden door de overheid. Vandaag wordt dit echter onmogelijk om nog alle gronden aan te kopen waar natuurontwikkeling gepland wordt. Er is dus nood aan **nieuwe vormen van landgebruik** om natuurdoeleinden in de vallei mogelijk te maken.

Als laatste werd vermeld dat overstromingsgebieden als minder interessante landbouwgrond wordt gezien door Natuurpunt. Vinden landbouwers dat ook? En kunnen alle soorten landbouwgronden over dezelfde kam geschoren worden?

Daarnaast werd tijdens een privégesprek met mevrouw Poppe van het bekkensecretariaat van de Gentse kanalen een **gebiedspecifieke landbouwvisie** aan gehaald als oplossing om de landbouw te integreren in de toekomstvisie voor een samenhangend valleilandschap.

Deelconclusie:

Over het algemeen viel te concluderen uit deze studiedag dat iedere sector het belang van het watersysteem inziet en dat iedereen constructief wil meewerken om een beleid rond waterbeheer in de vallei op te stellen. Echter is er nood aan de aanwezigheid van ruimtelijke visie per sector, wat momenteel nog bij bepaalde actoren ontbreekt. Met deze masterproef wordt dan ook een aanzet gegeven om de verschillende ruimtelijke belangen te onderzoeken en om vervolgens de vorming van een ruimtelijk beleid aan te moedigen.

2 Thematische gesprekken

2.1 Natuurverweving

Er wordt veel gesproken over natuurverweving in ruimtelijke ordeningsplannen en beleidsdocumenten. Kennen jullie dit concept en wat betekent dit concept voor jullie?

- **Dit kan in beide richtingen. We moeten af van het zwart-wit denken.**
 - o 2 vormen: natuur en landbouw wisselen af tussen hoofd- en nevenfunctie
 - Landbouw hoofddoel, natuur neven => FAB
 - Natuur hoofddoel, landbouw neven => natuurbeheer
- **Wat zijn de landbouwlandschappen die we moeten ontwikkelen?**
 - o Bedrijf in natuurgebied is niet, of heel moeilijk rendabel
 - o Spectrum met overgangen:
 - Natuur – natuurinclusieve landbouw – hoogproductieve landbouw
 - o Rendabel zijn in natuurgebied = onmogelijk om de subsidiepot te herverdelen. Nu gaat heel veel subsidie naar agro-industrie. Burgers kennen de landbouw niet.
- **Struggle for land**
 - o Grond is kostbaar: reden waarom agro-industrie niet aan natuurverweving doet
 - o Landbouwgrond wordt steeds duurder en duurder
 - Verpaarding = 20% van de weiden in Oost-Vlaanderen.
 - o Moest landbouwgrond enkel verkocht worden aan landbouwers: de grond zou goedkoper en betaalbaarder blijven voor de huidige landbouwers
- **Op niveau van de gemeenten kansen?**
 - o Visie op landbouw is vaak zoek. Vaak geen landbouwbeleid.
 - o Men probeert de inname van open ruimte (en landbouwgrond specifiek) af te remmen, maar dat is niet altijd mogelijk (betonstop, functiewijzigingen). Hier zijn vaak te weinig middelen voor, voor het tegenhouden, plus er is een groot verschil tussen gemeenten.
 - o In Deinze worden hoeves afgebroken vanuit het beleid om aaneengesloten open ruimtes te creëren
- **Fonds om Vlaams beleid rond open ruimte te creëren.**

2.2 Landbouw & Natuur vandaag

Natuur en Landbouw, vandaag lijkt het altijd een eenvoudige combinatie. Maar zijn er dingen die jullie vandaag zien gebeuren waarin Landbouw & natuur toch hand in hand gaan?

De focus lag vaak op een eerder lastige relatie tussen landbouw & Natuur, maar in dit gesprek werd duidelijk dat er toch ook een heleboel voorbeelden zijn waarbij er actief onderzocht en getoond wordt hoe deze relatie toch kan bestaan. In onderstaande tabel een olijsting van de besproken voorbeelden.

Concept	Omschrijving	Link
Gebruiks contracten Natuurpunt	De contracten van natuurpunt worden uitgeschreven als samenwerking tussen boer & natuur. De landbouwer pacht land voor begrazing of maaing van Natuurpunt. Gradueel daalt de fosforconcentratie en kan natuur zich ontwikkelen.	https://www.natuurpunt.be/pagina/samenwerken-met-landbouwers
Agrobeheergroep en van Boerennatuur	Agrobeheergroepen, afgekort ABG's, zijn laagdrempelige samenwerkingsverbanden met lokale landbouwers die werken rond de boerennatuur. De landbouwers bepalen zelf de thema's die ze opnemen, de rol die ze hierin spelen en hoe ze dit combineren met hun bedrijf.	https://www.boerennatuur.be/werking/agrobeheergroepen/
Ruilverkaveling	Zoektocht naar en win-win situatie waar versnipperde gebieden herschikt worden. Landbouwers krijgen toegang tot een meer aaneenhangende, toegankelijk percelen en tegelijkertijd wordt ook de omgevingskwaliteit verhoogd. Bijvoorbeeld door het aanleggen van bloembermen waarvoor de boer uitgekocht is.	https://www.vlm.be/nl/sint-lievens-houtem
Grenspark Groot Saefthinghe	Een innovatief project waar de landbouwers zelf de kans krijgen om teelt-experimenten uit te voeren. De grond voor de teeltexperimenten worden vrijgesteld door de overheid. In dit specifieke voorbeeld was de doelstelling om teelt-experimenten uit te voeren waar de bescherming van de bruine kiekendief centraal stond.	https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/06/25/landbouw-en-natuur-verenigd-in-grensgebied-saefthinghe/
BoerenBruxsel Paysans	Een project in de grootstedelijke rand rond brussel dat landbouwers de kans wil geven om bij te leren en te experimenteren. Het doel van het project is het opbouwen van een voedselsysteem in brussel dat inzet op lokale productie en directe afzet met respect voor omgevig en natuur.	https://www.boerenbruxselpaysans.be/?lang=nl
Dagdagelijkse landbouw	Myriam Dumortier wees ons erop dat er zeker ook al al landbouwers bezig zijn met natuur inclusieve landbouw, vaak in een agro-ecologische filosofie. Ook de landbouwers aanwezig gaven aan inspanningen te leveren en dat er reeds veel veranderde in de afgelopen jaren (sparen nesten kiekendieven, minder pesticiden, minder onregelmatige bemesting)	https://www.landbouwleven.be/12264/article/2021-11-10/vlaanderen-steunt-4-projecten-kader-van-landbouw-natuur-op-zoek-naar-een-win-win

2.3 Toekomstperspectieven op landbouw & Natuur

Hoe ziet de toekomst eruit voor landbouw in de Oude Kale en Rodeland, welke landbouwwaarden zullen hier belangrijk zijn?

- **Door opschaling landbouw gaat de kleine landbouwer kapot**
 - o Opvolging financieel niet meer haalbaar, niet rendabel
 - o Door liberale en internationale markt die jarenlang door de politiek is gevoerd, ontstaat die druk die de landbouwers vandaag kennen
 - Mesttoevoer. Geen toelating voor kleine hoeves, stallen... enkel de grote
 - Landbouw moet volgens Vlaanderen exporteren, wil rol spelen in EU
 - o Kleine ondernemer is slachtoffer geworden
- **Rol van landbouwer terug centraal staan in het verhaal**
 - o Geld zou herverdeelt moeten worden: middelen naar de kleine i.p.v. de grote
 - o Noodgedwongen tegen milieu handelen om te kunnen overleven in de stiel
 - Niet omdat ze niets willen doen voor het milieu
 - o Volwaardig inkomen om ook die extra efforts te kunnen doen
- **Lokale voedselproductie, korte keten**
 - o Voeling krijgen met vraag en aanbod van de lokale gemeenschap
 - o Tussenpersoon melkt momenteel de boeren uit
 - Bijvoorbeeld; scholen, ziekenhuizen direct met boer linken
 - Gent doet dit momenteel niet
- **Herlokalisering nodig (kleinschalig, economisch & sociaal rendabel, herverbinden)**
 - o Kan niet in het huidig systeem (dumpingsbeleid)
 - o Politiek gebruikt landbouw als pasmunt
 - o Internationaal & globalisering: erge schommelingen vs lokaal
- **Gegeven van “goedkope voedselproductie”**
 - o Indien men milieu-impact zou meenemen die de agro-industrie en ieder bedrijf in het algemeen teweeg brengt, in de prijsbepaling van het voedsel, dan zou lokaal en duurzaam voedsel wel kunnen concurreren met de big-business food market
- **Landbouwer volgt de markt, dus is nood om de vraag te sturen!**
 - o Problematiek: bijna geen kader
 - o Verandering zal dus niet vanuit de landbouwsector zelf komen, de grote spelers en bedrijven hebben immers te veel te verliezen anders (grote slachthuizen, gewasbeschermingsproducten, grote producenten...)
 - o Maar verandering kan wel mogelijks vanuit de stad komen
 - Maar de steden moeten trekken zoals BXL (kwestie leeft daar, mensen zoeken bij elkaar naar synergiën), systeem zal volgen en EU subsidieert
 - Gent; korte keten, uitdagen van het huidige systeem door landbouwer zelf positie in handen te nemen (zelf kijken naar vraag en aanbod)
 - o Als de steden anders gaan denken, kan het systeem veranderd worden
 - o Nood aan het creëren van een nieuwe context, waarin je in de maatschappij wel landbouwer kan zijn op een economisch, ecologisch en sociaal rendabele manier
- **Boerenbond verdedigt meer de landbouw dan de landbouwer, dit is een probleem.**

3 Conclusies

De studiedag was naar onze mening een succesvolle onderneming, alle actoren kwamen aan het woord en verschillende visies werden naast elkaar gelegd en besproken. Doorheen de middag kwamen er een aantal thema's duidelijk naar voor. Dit zullen dan ook de thema's zijn waarmee wij verder aan de slag gaan als studenten.

De gepresenteerde conclusies worden gepresenteerd aan de hand van een uitspraak door één van de landbouwers op de studiedag.

- *“Die grond wordt nooit meer terug landbouwgrond hé.”*

De strijd om grond. De grondprijs stijgt en landbouw ligt in competitie met natuur en hobbysporten. Tegelijkertijd vormt natuur voor de landbouwers een bedreiging wegens mogelijke waardedaling van hun bestaande gronden indien deze ingeschaald worden als natuurterrein.

- *“We moeten niet rijk worden, maar we moeten wel kunnen leven.”*

Er is een noodzaak tot een correcte financiële vergoeding voor landbouw. De leefbaarheid van het beroep staat onder grote druk en landbouwers moeten zich in steeds meer bochten wringen om een leefbaar inkomen te halen uit hun arbeid.

- *“De laatste druppel moet eruit.”*

De financieel precaire situatie van de landbouwers, vroegere investeringen en vraag van de markt om goedkope voeding zorgt ervoor dat ze genoodzaakt worden om aan erg intensieve landbouw te doen. Een type landbouw waar de natuur vaak weinig plaats in heeft.

- *“Die knotwilgen zijn heel schoon maar dat knippen kost tijd en we krijgen [bijna] er niets voor.”*

Er is weinig tijd voor natuurinclusie en het lijkt vandaag nog geen deel uit te maken van een Vlaamse landbouwcultuur. Bestaande fondsen voor natuurinclusie of beheer zijn vaak niet voldoende om de arbeid van landbouwers te vergoeden.

- *“De mensen in Brussel en Gent op de bureaus beslissen dingen achter onze rug waar wij het rechtstreeks of onrechtstreeks helemaal niet mee akkoord zijn. Maar dat is dan wel Het standpunt.”*

Er is een probleem met boerenrepresentatie in processen met overheden en de bredere maatschappij. Dit is een aanvoelen van zowel de landbouwers als de overheden als de natuurorganisaties.

4 Deelnemerslijst

Wegens privacyredenen zijn er geen contactgegevens in onderstaande tabel bijgevoegd. Indien je iemand wilt contacteren, geef ons een seintje en dan sturen we je door.

Naam	Organisatie/beroep
Luc De Witte	Landbouwer, Regio Oude Kale
Rik de Pauw & Acke Christine	Landbouwers, Regio Oude Kale
Marc Dosche	Landbouwer, Regio Oude Kale
Dirk Van Renteghem	Landbouwer, Regio Oude Kale
Jean-Paul Van Kerckhove	Landbouwer, Regio Oude Kale
Myriam Dumortier	UGent & INBO: prof. Landbouw en biodiversiteit
Toon Spanhove	Natuurconservator Oude Kale, Natuurpunt Ecoloog Instituut Natuur- en Bosonderzoek
Rudy Vanhove	Omgevingsambtenaar Lievegem
Liesbet Poppe	Vlaamse Waterweg, Bekkencoördinator Gentse Kanalen en Bovenshelde
Matthias D'Haese	Algemeen Boerensyndicaat (ABS) Boer zoekt natuur, natuur zoekt boer
Brecht Herteleer	Boerennatuur: Regiocoördinator Oost- Vlaanderen
Yves Opstal	Natuurpunt Rodeland/Oosterzele
Sanne Govaert	Natuurpunt, Medewerker Landbouw Boer zoekt natuur, natuur zoekt boer
Maarten Crivits	Instituut voor Landbouw en Visserij (IVLO) & UGent: Prof. Rural Sociology & onderzoeker
Michiel Dehaene	UGent: Prof: Stedenbouw & diverse projecten omtrent stedenbouw & Agro-ecologie
Nicolas Boey	Student Stedenbouw & Ruimtelijke planning Studiegebied, regio Oude Kale
Sarah Vaneenooghe	Student Stedenbouw & Ruimtelijke planning Studiegebied, regio Rodeland
Ranka Terpstra	Student Stedenbouw & Ruimtelijke planning Studiegebied, regio Rodeland
Wouter Antheunis	Student Conflict & Development, politicologie Studiegebied: Regio Oude Kale